

ข้อมูลจังหวัดนครราชสีมา ปี 2551

ประวัติความเป็นมา

จังหวัดนครราชสีมา เป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งในอาณาจักรไทย แต่เดิมตั้งอยู่ใน ท้องที่อำเภอสูงเนิน ห่างจากตัวเมืองปัจจุบัน ประมาณ 31 กิโลเมตร เรียกว่า “เมืองโคราฆะปุระ” หรือ โคราฆ กับ เมืองเสมา ซึ่ง ทั้ง 2 เมืองเคยเจริญรุ่งเรืองในสมัยขอม แต่ในปัจจุบันเป็นเมืองร้าง ตั้งอยู่ริมลำตะคอง

สมัยอยุธยา ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199-2231) โปรดให้สร้างเมืองโดยเอาชื่อเมืองเสมากับเมืองโคราชปะทะ มาผูกเป็นนามเมืองใหม่เรียกว่า “เมืองนครราชสีมา” แต่คนทั่วไป เรียกว่า “เมืองโคราช”

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะเป็นเมืองชั้นเอก ผู้สำเร็จราชการเมืองมียศเป็นเจ้าพระยา เจ้าพระยานครราชสีมาคนแรกชื่อ ปิ่น ฦ ราชสีมา และในรัชกาลนี้เมืองนครราชสีมาได้นำช้างเผือก 2 เชือก ขึ้นน้อมเกล้าถวาย ต่อมาในปี พ.ศ.2369 ในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้านุวงศ์ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์ ก่อการกบฏ ยกกองทัพมาตีเมืองนครราชสีมา และกวาดต้อน พลเมืองไปเป็นเชลย คุณหญิงโม (ภรรยาปลัดเมืองนครราชสีมา {พระสุริยเดชวิเศษ ฤทธิพิศพิศวิชัย) ผู้รักษาเมือง แสร้งทำกลัวเกรงและประจบเอาใจทหารลาว เมื่อถูกกวาดต้อนมาถึงทุ่งสัมฤทธิ์ในเขตอำเภอพิมายก็หยุดพักกลางทางพอได้โอกาสคุณหญิงโมก็จัดกองทัพโจมตีกองทัพเวียงจันทน์แตกพ่ายไป วิจารณ์ที่ คุณหญิงโมได้ประกอบขึ้นนี้ รัชกาลที่ 3 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา คุณหญิงโม ดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น “ท้าวสุรนารี” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมหัวเมืองในเขตที่ราบสูงให้นครราชสีมาเป็นที่ว่าการมณฑลลาวกลาง ในปี พ.ศ. 2434 (ร.ศ. 110)

ขนาดที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บนที่ราบสูงโคราช ละติจูด 15 องศาเหนือ ลองจิจูด 102 องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 187 เมตร ตัวจังหวัดอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ 255 กิโลเมตร และโดยทางรถไฟ 264 กิโลเมตร มีพื้นที่ 20,493.964 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,808,728 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.12 ของพื้นที่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดขอนแก่น
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดนครนายก และจังหวัดสระแก้ว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดสระบุรี จังหวัดลพบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดมีทั้งที่เป็นภูเขาสูง ที่ราบลุ่ม พื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นและพื้นที่ลูกคลื่นลอนลึก ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 บริเวณ คือ

1. บริเวณเทือกเขาและที่สูงทางตอนใต้ของจังหวัดมีความสูงจากระดับน้ำทะเล มากกว่า 250 เมตร อยู่ในบริเวณอำเภอปากช่อง อำเภอปักธงชัย อำเภอวังน้ำเขียว อำเภอครบุรีและอำเภอเสิงสาง เทือกเขานี้เป็นต้น

กำเนิดของแม่น้ำลำธารหลายสายที่ไหลไปทางตะวันออกของภาค ได้แก่ แม่น้ำมูล ลำเซาะ ลำพระเพลิง และลำปลายมาศ พื้นที่ระหว่างเทือกเขาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนตื้นและลูกคลื่นลอนตื้น ตอนล่างของหุบเขา มีความลาดชันค่อนข้างมาก ทำให้มีการชะล้างพังทลายของหน้าดินในบริเวณนี้ค่อนข้างสูง

2. บริเวณที่สูงทางตอนกลางของจังหวัดมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 200 -250 เมตร อยู่ในเขตอำเภอด่านขุนทด อำเภอสีคิ้ว อำเภอเทพารักษ์ อำเภอพระทองคำ ตอนล่างของอำเภอโนนไทย อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมือง อำเภอสูงเนิน ตอนบนของอำเภอ ปักธงชัยและอำเภอครบุรี อำเภอโชคชัย อำเภอหนองบุญมาก อำเภอจักราช และอำเภอเสิงสาง ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลูกคลื่นลอนตื้นยกเว้นบริเวณใกล้เชิงเขา มีลักษณะเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น พื้นที่บางส่วนเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำไหลผ่าน หลายสาย ได้แก่ ลำเซาะ ลำพระเพลิง ลำตะคอง ลำน้ำมูล และลำจักราช

3. พื้นที่ลูกคลื่นทางตอนเหนือของจังหวัด มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 200 เมตร อยู่ในเขตอำเภอขามสะแกแสง ตอนบนของอำเภอโนนไทย อำเภอกง ทางทิศตะวันตกของอำเภอบัวใหญ่ อำเภอบ้านเหลื่อม อำเภอห้วยแถลง และอำเภอชุมพวง อำเภอลำทะเมนชัย มีลักษณะเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นที่สูงสลับที่นา บางตอนเป็นพื้นที่ราบลุ่มบริเวณริมฝั่งแม่น้ำลำเชียงไกร และลำปลายมาศ

4. บริเวณที่ราบลุ่มทางตอนเหนือของจังหวัด มีความสูงจากระดับน้ำทะเลน้อยกว่า 200 เมตร อยู่ในเขตอำเภอบัวใหญ่ อำเภอกง อำเภอโนนสูง อำเภอประทาย อำเภอพิมาย อำเภอสีดา อำเภอบัวลาย และอำเภอเมืองยาง มีลักษณะเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น และมีที่ราบลุ่มบริเวณริมฝั่งแม่น้ำ

ลักษณะภูมิอากาศ

ปี 2551 มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีสูงสุดประมาณ 34.69 องศาเซลเซียส และต่ำสุดประมาณ 20-27 องศาเซลเซียส อุณหภูมิในเดือนมีนาคมประมาณ 39.00 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคมประมาณ 13.80 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยสูงสุดประมาณ 96.25 % และเฉลี่ยต่ำสุดประมาณ 43.00% ภูมิอากาศเริ่มเข้าสู่ฤดูฝนช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม มีฝนตกชุกในราวเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นลมร้อนที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย ในปี 2551 มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 1,301.90 มิลลิเมตร เดือนกันยายนมีฝนตกมากที่สุดวัดได้ 349 มิลลิเมตร เดือนธันวาคมเป็นเดือนที่มีฝนตกน้อยที่สุดวัดได้ 0.30 มิลลิเมตร ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม

ปริมาณน้ำฝน

ปริมาณน้ำฝน ระหว่างปี 2548 ถึง 2551 จะอยู่ในช่วง 325.80 มิลลิเมตร ถึง 1,301.90 มิลลิเมตร ฝนตกมากที่สุดในปี 2551 วัดได้ 1,301.90 มิลลิเมตร จำนวนวันฝนตก 114 วัน ส่วนฝนตกน้อยที่สุด ในปี 2549 วัดได้ 325.80 มิลลิเมตร จำนวนวันฝนตก 107 วัน

การปกครองและการบริหาร

จังหวัดนครราชสีมา มีรูปแบบการปกครองและการบริหารราชการออกเป็น 3 ส่วนคือ

1. การบริหารราชการส่วนกลาง มีส่วนราชการสังกัดส่วนกลางตั้งหน่วยงานปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดอยู่ประมาณ 196 หน่วย (รวมทั้งหน่วยงานอิสระ 26 หน่วย รัฐวิสาหกิจ 27 หน่วย)

2. การบริหารราชการส่วนภูมิภาค มีส่วนราชการสังกัดส่วนภูมิภาคประจำจังหวัด 30 หน่วย ปัจจุบันจังหวัดนครราชสีมาแบ่งการปกครองออกเป็น 32 อำเภอ 287 ตำบล 3,743 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. อำเภอเมืองนครราชสีมา	8. อำเภอด่านขุนทด
2. อำเภอขามสะแกแสง	9. อำเภอขามทะเลสอ
3. อำเภอคง	10. อำเภอโนนไทย
4. อำเภอครบุรี	11. อำเภอโนนสูง
5. อำเภอจักราช	12. อำเภอบัวใหญ่
6. อำเภอชุมพวง	13. อำเภอประทาย
7. อำเภอโชคชัย	14. อำเภอปักธงชัย
15. อำเภอปากช่อง	24. อำเภอโนนแดง
16. อำเภอพิมาย	25. อำเภอวังน้ำเขียว
17. อำเภอสีคิ้ว	26. อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
18. อำเภอสูงเนิน	27. อำเภอเทพารักษ์
19. อำเภอห้วยแถลง	28. อำเภอเมืองยาง
20. อำเภอเสิงสาง	29. อำเภอลำทะเมนชัย
21. อำเภอบ้านเหลื่อม	30. อำเภอพระทองคำ
22. อำเภอหนองบุญมาก	31. อำเภอบัวลาย
23. อำเภอแก้งสนามนาง	32. อำเภอสีดา

**จำนวนครัวเรือนประชากร และจำนวนครัวเรือนเกษตรกร
ในจังหวัดนครราชสีมา ปี 2551**

ลำดับ	อำเภอ	ครัวเรือนประชากรทั้งหมด (ครัวเรือน)	ครัวเรือนเกษตรกร (ครัวเรือน)	ร้อยละครัวเรือนเกษตรกร (เปอร์เซ็นต์)
1	อำเภอแก้งสนามนาง	9,202	5,892	64.03
2	อำเภอขามทะเลสอ	7,671	4,868	63.46
3	อำเภอขามสะแกแสง	10,603	7,297	68.82
4	อำเภอดง	18,717	12,136	64.84
5	อำเภอครบุรี	23,989	13,453	56.08
6	อำเภอจักราช	17,236	10,803	62.68
7	อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	9,092	4,476	49.23
8	อำเภอชุมพวง	19,710	12,323	62.52
9	อำเภอโชคชัย	25,228	8,746	34.67
10	อำเภอด่านขุนทด	34,170	21,577	63.15
11	อำเภอเทพารักษ์	6,547	4,016	61.34
12	อำเภอโนนแดง	6,033	3,861	64
13	อำเภอโนนไทย	16,172	11,497	71.09
14	อำเภอโนนสูง	30,249	18,384	60.78
15	อำเภอบัวลาย	5,951	3,726	62.61
16	อำเภอบัวใหญ่	20,975	10,081	48.06
17	อำเภอบ้านเหลื่อม	5,179	3,440	66.42
18	อำเภอประทาย	18,280	11,694	63.97
19	อำเภอบึงขชัย	33,388	13,929	41.72
20	อำเภอปากช่อง	72,125	16,207	22.47
21	อำเภอพระทองคำ	10,850	7,268	66.99
22	อำเภอพิมาย	34,698	14,690	42.34

23	อำเภอเมืองนครราชสีมา	164,459	14,206	8.64
24	อำเภอเมืองยาง	6,652	4,652	69.93
25	อำเภอลำทะเมนชัย	7,916	4,951	62.54
26	อำเภอวังน้ำเขียว	14,056	6,134	43.64
27	อำเภอสีคิ้ว	38,387	11,609	30.24
28	อำเภอสีดา	5,981	3,503	58.57
29	อำเภอสูงเนิน	26,457	9,371	35.42
30	อำเภอเสิงสาง	18,182	9,410	51.75
31	อำเภอหนองบุญมาก	14,908	8,276	55.51
32	อำเภอห้วยแถลง	17,996	11,507	63.94
รวมทั้งสิ้น 32 อำเภอ		751,059	303,983	40.47

ที่มาข้อมูล

จำนวนครัวเรือนประชากร : ข้อมูลงานทะเบียนกระทรวงมหาดไทย

จำนวนครัวเรือนเกษตรกร : การขึ้นทะเบียนเกษตรกร ประจำปี 2551

สภาพพื้นที่ดิน

สภาพของดินในจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย เก็บความชุ่มชื้นได้น้อย มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และมีส่วนที่เป็นดินเค็มถึง 30.05 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด มีพื้นที่เพียงบางส่วนที่เป็นดินเหนียว มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางและค่อนข้างสูง ซึ่งเหมาะแก่การเกษตรกรรมเพียง 30.5% ของเนื้อที่ทั้งหมด

ลักษณะของดิน สามารถแบ่งออกตามลักษณะกลุ่มดินได้เป็น 4 กลุ่มคือ

1. กลุ่มดินไร่   ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 55 ของพื้นที่ทั้งหมด
2. กลุ่มดินนา   ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด
3. พื้นที่ภูเขา   ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 15 ของพื้นที่ทั้งหมด
4. กลุ่มดินคละ   ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด

จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ดินเค็ม 12,808,727 ไร่ มีพื้นที่บริเวณคราบเกลือบนผิวดิน น้อยกว่า 1 % ถึงมากกว่า 50% รวมจำนวน 3,849,254 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 30.05 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด โดยแยกตามระดับความเค็มหรือคราบเกลือบนผิวดิน สรุปได้ดังนี้

- คราบเกลือบนผิวดิน มากกว่า 50 % จำนวน 71,070 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.55 ของพื้นที่ดินเค็มทั้งหมด และมีแพร่กระจายในพื้นที่บางตำบลของ 14 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครราชสีมา, คง, ด่านขุนทด, โนนไทย, บัวใหญ่, โนนสูง, ประทาย, ขามทะเลสอ, แก้งสนามนาง, โนนแดง, เฉลิมพระเกียรติ, เมืองยาง, พระทองคำ, สีดา

- คราบเกลือบนผิวดิน 10-50 % จำนวน 115,872 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.91 ของพื้นที่ดินเค็มทั้งหมด และมีแพร่กระจายในพื้นที่บางตำบลและทุกตำบลในเกือบทุกอำเภอ ยกเว้น อำเภอครบุรี, โชคชัย, ปักธงชัย, ปากช่อง, สีตั่ว, สูงเนิน, ห้วยแถลง, เสิงสาง, หนองบุญมาก, วังน้ำเขียว, เทพารักษ์, ลำทะเมนชัย

- คราบเกลือบนผิวดิน 1-10% จำนวน 1,473,636 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11.50 ของพื้นที่ดินเค็มทั้งหมด มีแพร่กระจายในพื้นที่บางตำบลและทุกตำบลในพื้นที่ทั้ง 32 อำเภอ

- คราบเกลือบนผิวดินน้อยกว่า 1% จำนวน 2,188,676 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17.09 ของพื้นที่ดินเค็มทั้งหมด กระจายทุกพื้นที่ทั้ง 32 อำเภอ

แหล่งน้ำ

จังหวัดนครราชสีมา มีแหล่งน้ำที่สำคัญหลักๆ สำหรับเก็บกักน้ำเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตร (เพาะปลูกพืช เลี้ยงปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์น้ำ) และสำหรับอุปโภคบริโภค ดังนี้

1. แหล่งน้ำธรรมชาติ ที่สำคัญ 9 กลุ่มน้ำ ได้แก่ กลุ่มน้ำมูล กลุ่มน้ำลำปลายมาศตอนปลาย กลุ่มน้ำลำปลายมาศตอนต้น กลุ่มน้ำจักราช กลุ่มน้ำลำมูลบน-ลำพระเพลิง กลุ่มน้ำลำตะคอง กลุ่มน้ำลำเชียงไกร กลุ่มน้ำสะเทต และกลุ่มน้ำชี

2. แหล่งน้ำชลประทาน ประกอบด้วย

2.1 อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ จำนวน 5 โครงการ

2.1.1 ความจุที่ระดับเก็บกักรวม 982.39 ล้านลูกบาศก์เมตร

2.1.2 ปริมาณน้ำในอ่างฯ รวม (ณ 19 ธันวาคม 2551) 974.70 ล้านลูกบาศก์เมตร

(96.47%ของความจุที่ระดับเก็บกัก)

2.2 อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง จำนวน 55 โครงการ

2.2.1 ความจุที่ระดับเก็บกักรวม 168.94 ล้านลูกบาศก์เมตร (96.47% ของความจุที่ระดับเก็บกัก)

2.2 ปริมาณน้ำในอ่างฯรวม (ณ 19 ธันวาคม 2551) 163.48 ล้านลูกบาศก์เมตร(96.77%ของความจุที่ระดับเก็บกัก)

2.2.1 โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ในเขตจังหวัดนครราชสีมาพัฒนาแหล่งน้ำ

2.2.2 โครงการชลประทานขนาดใหญ่ จำนวน 5 โครงการ มีพื้นที่ได้รับประโยชน์ 589,499 ไร่

2.2.3 โครงการชลประทานขนาดกลาง จังหวัดนครราชสีมาพัฒนาแหล่งน้ำโครงการชลประทานขนาดกลาง 55 โครงการ จำนวนพื้นที่ได้รับประโยชน์ 112,959 ไร่

การผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญของจังหวัด

1. ด้านพืช จังหวัดนครราชสีมา มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ทำการเกษตร 7,912,568 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ปลูกข้าว 4,070,438 ไร่ ร้อยละ 54.14 ของการใช้ประโยชน์พื้นที่การเกษตร (ข้าวหอมมะลิ 2,828,895 ไร่) รองลงมาพื้นที่ปลูกพืชไร่ 3,511,716 ไร่ ร้อยละ 43.66 ประกอบด้วยมันสำปะหลัง 2,103,971 ไร่ ร้อยละ 27.98 อ้อยโรงงาน 449,710 ไร่ ร้อยละ 5.98 และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 958,035 ไร่ ร้อยละ 12.74 ไม้ผล ไม้ยืนต้น 302,156 ไร่ พืชผัก/ไม้ดอก 28,258 ขางพารา 17,425.5 ไร่ โดยมีครัวเรือนเกษตรกรโดยประมาณ 319,623 ครัวเรือน หรือ 1,278,492 ราย ร้อยละ 47.41 ของประชากรทั้งจังหวัด

ฤดูกาลผลิตปี 2550/2551 จังหวัดนครราชสีมา มีมูลค่าเพิ่มภาคการเกษตร ทั้งสิ้น 29,437 ล้านบาท แยกเป็นข้าว 6 พันล้านบาท มันสำปะหลัง 9 พันล้านบาท อ้อยโรงงาน 1,300 ล้านบาท ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 2 พันล้านบาท ไม้ 1 พันล้านบาท เป็ด 57 ล้านบาท สุกร 595 ล้านบาท เกษตรกรมีรายได้ภาคการเกษตรประมาณ 60,292 บาท/ครัวเรือน รายจ่ายภาคการเกษตรประมาณ 44,277 บาท/ครัวเรือน

ปัญหาหลักด้านการปลูกพืช

1.ดิน จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ดินเค็ม 2,139,727 ไร่ หรือร้อยละ 26.12 ของพื้นที่การเกษตรทั้งจังหวัดพื้นที่ดินส่วนใหญ่ขาดการปรับปรุงบำรุงดินหรือมีการปรับปรุงดินแต่ยังไม่เพียงพอต่อการเจริญเติบโตของพืชหรือดินมีโครงสร้างแข็ง 3,245,287 ไร่ หรือร้อยละ 39.61

2.น้ำ จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ชลประทาน 639,770 ไร่ ร้อยละ 7.81 ของพื้นที่การเกษตรที่เหลือร้อยละ 92.19 อาศัยน้ำฝน ทำให้ในช่วงการเพาะปลูกประสบภาวะฝนทิ้งช่วง หรือฝนไม่กระจายทั่วถึงทำให้ผลผลิตต่ำ

2. การปลูกลำไย จังหวัดนครราชสีมา ปี 2551 มีการเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญ ได้แก่ โคเนื้อ 65,981 ตัว โคนเนื้อ 629,079 ตัว กระบือ 53,462 ตัว ไก่ 21,852,230 ตัว เป็ด 1,993,758 ตัว สุกร 559,762 ตัว เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ 180,930 ราย

3. การประมง จังหวัดนครราชสีมา มีเกษตรกรผู้ประกอบการเลี้ยงสัตว์น้ำ 16,360 ราย พื้นที่ประมาณ 26,840.25 ไร่ ปี 2550 ปริมาณสัตว์น้ำจืดที่จับได้ จำนวน 17,195.36 ตัน มูลค่า 642,489,490 บาท ชนิดของปลาที่จับได้มากที่สุด ได้แก่ ปลานิล ปลาดุก ปลาช่อน ปลาหมอ เป็นต้น มีสถานีประมงผลิตพันธุ์ปลา จำนวน 1 แห่ง ผลิตพันธุ์ปลาได้ประมาณ 30 ล้านตัว/ปี มีฟาร์มเอกชน จำนวน 13 ฟาร์ม ผลิตพันธุ์ปลาได้ จำนวน 130 ล้านตัว/ปี จำนวนพันธุ์ปลาที่เพาะเลี้ยงได้ในปี 2551 จำนวน 17,195.36 ตัน

ภาวะด้านการค้า

ดัชนีราคาผู้บริโภคจังหวัดนครราชสีมาเดือนพฤษภาคม 2551 สูงขึ้นจากเดือนเมษายน 2551 ร้อยละ 5.0 มาจากความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าใน 2 หมวด โดยแยกเป็นดังนี้

(1). ดัชนีราคาสินค้าหมวดอาหารและเครื่องดื่ม สูงขึ้นร้อยละ 7.4 สาเหตุสำคัญมาจากการสูงขึ้นของ ดัชนีราคาหมวดข้าว แป้ง และผลิตภัณฑ์จากแป้งร้อยละ 10.7 ได้แก่ ข้าวสาร เจ้า ข้าวสารเหนียว แป้งสาลี เส้นก๋วยเตี๋ยว เต้าหู้ และอาหารธัญพืช ผักและผลไม้สูงขึ้นร้อยละ 21.1 ได้แก่ ผักชี ผักคะน้า กะหล่ำปลี ต้นหอม ผักกาดขาว ผักบุ้ง มะเขือเทศ พริกสด ถั่วฝักยาว จิงสัด และหัวหอมแดง นอกจากนี้ดัชนีราคาหมวด เครื่องประกอบอาหารสูงขึ้นร้อยละ 3.4 ได้แก่ น้ำตาลทราย น้ำมันสัตว์ ซีอิ๊ว และน้ำส้มสายชู อาหารบริโภค – ในบ้านสูงขึ้นร้อยละ 4.3 ได้แก่ ข้าวผัด ก๋วยเตี๋ยว และอาหารสำเร็จรูป เนื้อสัตว์ เป็ด ไก่ และสัตว์น้ำ สูงขึ้นร้อยละ 1.6 ได้แก่ ไก่สด ปลาช่อน ปลานิล ปลาช่อน และปลาหูช้าง

(2). ดัชนีราคาสินค้าหมวดอื่นๆ ไม่ใช่อาหารและเครื่องดื่ม สูงขึ้นร้อยละ 2.0 สาเหตุสำคัญมาจากการ สูงขึ้นของราคาน้ำมันเชื้อเพลิงตามภาวะตลาดโลกที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยบริษัทต่างๆ ปรับราคาน้ำมัน ขายปลีกในประเทศหลายครั้ง ทั้งน้ำมันเบนซินและดีเซล ส่งผลให้ดัชนีราคาน้ำมันเชื้อเพลิงสูงขึ้นร้อยละ 8.9 นอกจากนี้หมวดบันเทิงการอ่านและการศึกษาสูงขึ้นร้อยละ 3.3

ดัชนีความเชื่อมั่นของผู้ประกอบการภาคการค้าและบริการ ประจำเดือนพฤษภาคม 2551 มีค่าอยู่ที่ ระดับ 42.2 ปรับตัวสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับเดือนเมษายนที่ผ่านมา ที่มีค่าอยู่ที่ระดับ 34.6 โดยผู้ประกอบการมีความเชื่อมั่นสูงขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านกำไร และยอดจำหน่ายที่มี การปรับตัวสูงขึ้น ส่วนปัญหาที่เป็นปัจจัยกระทบต่อการค้า ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันเชื้อเพลิง อำนาจซื้อของ ผู้บริโภคและประชาชน ลดลง และราคาสินค้ามีการปรับตัวสูงขึ้นตามต้นทุนที่สูงขึ้น โดยความเชื่อมั่นภาคการค้าสูงค่าดัชนีอยู่ที่ระดับ 46.2 ภาคการค้าปลีกค่าดัชนีอยู่ที่ระดับ 41.7 และภาคบริการค่าดัชนีอยู่ที่ระดับ 40.4

เทศกาลและงานประเพณี

งานฉลองวันแห่งชัยชนะของท้าวสุรนารี (คุณหญิงโม) จัดระหว่างวันที่ 23 มีนาคม - 3 เมษายน ของทุกปี เป็นงานประจำปีของจังหวัด กำหนดจัดระหว่างวันที่ 23 มีนาคม - 3 เมษายน ของทุกปี ซึ่งถือเป็นวันที่คุณหญิงโมได้รับชัยชนะจากข้าศึก ในงานมีการแสดงศิลปวัฒนธรรมการออกร้านจัดนิทรรศการต่างๆ ของหน่วยงานราชการและภาคเอกชน

งานประเพณีแข่งเรือพินาย จัดในวันเสาร์-อาทิตย์ สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤศจิกายน เป็นงานประเพณีที่ชาวอำเภอพินายร่วมกันจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยจะจัดในวันเสาร์-อาทิตย์ สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤศจิกายน งานนี้นอกจากจะมีการแข่งเรือของชาวบ้านจากหมู่บ้านต่างๆ ในอำเภอพินายและอำเภอใกล้เคียงแล้ว ยังมีการตกแต่งเรือตามแบบเรือพระราชพิธี พร้อมประกวดการแห่เรือด้วย ซึ่งนับว่าเป็นงานที่น่าชมมาก

งานเทศกาลเที่ยวพินาย จัดในวันเสาร์-อาทิตย์ สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤศจิกายน จัดขึ้นเพื่อเป็นการสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดนครราชสีมา คือ อุทยานประวัติศาสตร์พินาย ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเดียวกับงานประเพณีแข่งเรือพินาย ภายในงานมีกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การแข่งเรือยาวประเพณี การแสดงทางวัฒนธรรม ขบวนแห่พุทธราชาและพุทธประวัติ ขบวนแห่พุทธประทีปและการแสดงประกอบแสง เสียง

เทศกาลและงานประเพณี

งานฉลองวันแห่งชัยชนะของท้าวสุรนารี (คุณหญิงโม) จัดระหว่างวันที่ 23 มีนาคม - 3 เมษายน ของทุกปี เป็นงานประจำปีของจังหวัด กำหนดจัดระหว่างวันที่ 23 มีนาคม - 3 เมษายน ของทุกปี ซึ่งถือเป็นวันที่คุณหญิงโมได้รับชัยชนะจากข้าศึก ในงานมีการแสดงศิลปวัฒนธรรมการออกร้านจัดนิทรรศการต่างๆ ของหน่วยงานราชการและภาคเอกชน

งานประเพณีแข่งเรือพินาย จัดในวันเสาร์-อาทิตย์ สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤศจิกายน เป็นงานประเพณีที่ชาวอำเภอพินายร่วมกันจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยจะจัดในวันเสาร์-อาทิตย์ สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤศจิกายน งานนี้นอกจากจะมีการแข่งเรือของชาวบ้านจากหมู่บ้านต่างๆ ในอำเภอพินายและอำเภอใกล้เคียงแล้ว ยังมีการตกแต่งเรือตามแบบเรือพระราชพิธี พร้อมประกวดการแห่เรือด้วย ซึ่งนับว่าเป็นงานที่น่าชมมาก

งานเทศกาลเที่ยวพินาย จัดในวันเสาร์-อาทิตย์ สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤศจิกายน จัดขึ้นเพื่อเป็นการสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดนครราชสีมา คือ อุทยานประวัติศาสตร์พินาย ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเดียวกับงานประเพณีแข่งเรือพินาย ภายในงานมีกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การแข่งเรือยาวประเพณี การแสดงทางวัฒนธรรม ขบวนแห่พุทธราชาและพุทธประวัติ ขบวนแห่พุทธประทีปและการแสดงประกอบแสง เสียง

สถานที่ท่องเที่ยว

อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี

เป็นอนุสรณ์แด่วีรกรรมอันกล้าหาญของวีรสตรีไทย หรือย่าโม ซึ่งเป็นชื่อที่เรียกกันติดปากโดยทั่วไป สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2476 ตั้งอยู่กลางเมือง ชาวต่างถิ่นที่แวะมาเยือนและชาวเมืองโคราชนิยมมาสักการะและขอพร จากย่าโมอยู่เสมอ อนุสาวรีย์หล่อด้วยทองแดงรมดำ สูง 1.85 เมตรหนัก 325 กิโลกรัม แต่งกายด้วยเครื่องยศ พระราชทาน ในทำยี่น มือขวากุมดาบ ปลายดาบจรดพื้น มือซ้ายท้าวสะเอว หันหน้าไปทางทิศตะวันตกซึ่งเป็น ที่ตั้งของกรุงเทพฯ ตั้งอยู่บนฐานไพทีที่สี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองซึ่งบรรจุอัฐิของท่านท้าวสุรนารีมีนามเดิมว่า คุณหญิงโม เป็นภรรยาปลัดเมืองนครราชสีมา เมื่อปี พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ได้ยกทัพเข้ายึดเมือง โคราช คุณหญิงโมได้รวบรวมชาวบ้านเข้าสู้รบและต่อต้านกองทัพของเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ไม่ให้อภัยมาติ กรุงเทพฯได้เป็นผลสำเร็จ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาคุณหญิง โมเป็นท้าวสุรนารี ประชาชนพร้อมใจกันจัดงานเฉลิมฉลองวันแห่งชัยชนะของท้าวสุรนารีขึ้นระหว่างวันที่ 23 มีนาคม ถึงวันที่ 3 เมษายน เป็นประจำทุกปีเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณความดีของท่าน

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย มีเนื้อที่ประมาณ 2,168 ตาราง กิโลเมตรในเทือกเขาพนมดงรัก ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด คือ นครราชสีมา นครนายก สระบุรี และปราจีนบุรี ป่าเขาใหญ่สมัยก่อนได้รับสมญานามว่า ดงพญาไฟ ที่ทั้งโหดทั้งคิบสำหรับผู้ที่ต้องเดินทางผ่านป่าผืนใหญ่ที่กั้น แบ่งเขตภาคกลางและภาคอีสาน จนกระทั่งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2465 ได้มีชาวบ้านประมาณ 30 ครัวเรือนไปตั้ง หลักแหล่ง ฉางป่าทำนาทำไร่ สันนิษฐานว่าเป็นพวกที่หลบหนีคดีมา ต่อมาพื้นที่เขาใหญ่ได้รับการประกาศเป็น อุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2505 และได้รับสมญาว่าเป็นอุทยานมรดก ของอาเซียน อีกทั้งได้รับการประกาศเป็นมรดกโลกจากยูเนสโก ในปี 2548

สภาพทั่วไปของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ และป่าดิบชื้น บางส่วนของพื้นที่เป็นทุ่ง กว้างสลับกับป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้ที่มีคุณค่ามากมายทั้งไม้เศรษฐกิจ ไม้หอม และสมุนไพรต่าง ๆ ภูมิ ประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อนประกอบด้วย เขาร่ม ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด 1,351 เมตร สำหรับยอดเขาอื่นๆ เช่น เขาสามยอดสูง 1,142 เมตร เขาฟ้าผ่าสูง 1,078 เมตร และยอดเขาอื่น ๆ ที่สำคัญมีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 800-1,000 เมตร ได้แก่ เขาแหลม เขาเขียว เขากำแพง เขาสมอปุ่นและเขาแก้ว ด้านทิศใต้ และทิศตะวันตกเป็นที่สูงชัน ส่วนทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกพื้นที่ลาดลงจากระดับความสูงของพื้นที่

และความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าดิบ ทำให้เขาใหญ่มีอากาศเย็นสบายแม้ในฤดูร้อน โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ 23 องศาเซลเซียส ฤดูหนาวราวเดือนตุลาคมถึงกุมภาพันธ์เป็นช่วงที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเขาใหญ่มากที่สุด ส่วนในช่วงฤดูฝน สภาพธรรมชาติบนเขาใหญ่ชุ่มชื้น ป่าไม้และทุ่งหญ้าเขียวขจีสดใส น้ำตกทุกแห่งไหลแรงเสียงดังก้องป่าให้ชีวิตชีวาแก่ผู้ไปเยือนแม้การเดินทางจะค่อนข้างลำบาก แต่จำนวนนักท่องเที่ยวก็ไม่ได้ลดน้อยลงไปเลย ป่าเขาใหญ่มีไม้มีค่าและพืชสมุนไพรนานาชนิดที่สมควรได้รับการดูแลอนุรักษ์ไว้ พันธุ์ไม้ที่น่าสนใจ เช่น ไทร ซึ่งได้รับสมญานามว่า “นักบุญแห่งป่า นักฆ่าแห่งพงไพร” ผลของไทรเป็นอาหารให้สัตว์ป่าหลายชนิดรวมทั้งนกเงือก แต่ในขณะเดียวกันไทรก็เป็นต้นไม้ที่ต้องอิงอาศัยต้นไม้อื่นในการเจริญเติบโต จึงไปแย่งน้ำและอาหารทำให้ต้นไม้ที่อาศัยอยู่ตายไปในที่สุด เคยมี ไม้เลื้อยที่มีกลิ่นคล้ายตะไคร้ภายในมีท่อลำเลียงน้ำขนาดใหญ่สามารถนำมาดื่มได้ สุรามรด ไข่แดงเหล้าแก่ปวดหลังปวดเอว กะเพราต้น เป็นไม้ใหญ่ยืนต้น แก่จับต้องขยับลม เงาะป่า ผลมีขนแข็งสีเหลืองแต่รับประทานไม่ได้ และ กฤษณา ไม้ซึ่งสามารถสกัดเปลือกไปทำเครื่องหอมได้ เป็นต้น สัตว์ป่าที่สามารถพบเห็นบ่อยได้แก่ เก้ง กวาง ตามทุ่งหญ้า นอกจากนี้ยังอาจพบช้างป่า หมูป่า หมีควาย หมูป่า ชะนี เม่น พญากระรอก หมาใน ชะมด อีเห็น กระต่ายป่า รวมทั้งเสือโคร่ง กระทิงและเสียดป่า ซึ่งก็มีถิ่นอาศัยอยู่ที่เขาใหญ่เช่นกัน

อุทยานฯ ได้สร้างหอสูงสำหรับส่องดูสัตว์อยู่สองจุด คือ บริเวณมอสิงโตและหนองผักชี อนุญาตให้ขึ้นไประหว่างเวลา 8.00-18.00 น. บริเวณที่ตั้งหอดูสัตว์เป็นทุ่งหญ้าซึ่งเจ้าหน้าที่อุทยานฯ จะเผาทุกปีเพื่อให้เกิดหญ้าอ่อน หรือหญ้าระบัดขึ้นสำหรับเป็นอาหารสัตว์ และยังมีโปงคินเค็มที่เป็นแหล่งเกลือแร่ของสัตว์ต่าง ๆ อยู่ด้วย นักท่องเที่ยวที่ต้องการนั่งรถส่องสัตว์ในเวลากลางวันสามารถติดต่อที่ทำการอุทยานฯ ก่อนเวลา 18.00 น.

เขาใหญ่ยังเหมาะเป็นที่ดูนกและผีเสื้อ จากการสำรวจ พบนกจำนวนไม่น้อยกว่า 293 ชนิด และมีอยู่ 200 ชนิด ที่พบว่าอาศัยป่าเขาใหญ่เป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยอย่างถาวร นกที่น่าสนใจได้แก่ นกเงือกซึ่งถือเป็นตัวบ่งชี้ว่าป่านั้นยังคงความอุดมสมบูรณ์ ที่พบบนเขาใหญ่มีอยู่ 4 ชนิด นอกจากนั้นยังมีนกที่พบเห็นได้บ่อยได้แก่ นกขุนทอง นกขุนแผน นกพญาไฟ นกเด้าแล้ว นกโพระดก นกแซงแซว นกเขา นกกระปูด ไก่ฟ้า และนกกินแมลงชนิดต่างๆ ส่วนแมลงที่สวยงามและพบเห็นมากคือ ผีเสื้อซึ่งมีอยู่ประมาณ 5,000 ชนิด การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ มีเส้นทางให้เลือกกว่า 20 เส้นทาง ที่ต่างกันทั้งความงามของธรรมชาติ และระยะทาง ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินป่า ซึ่งมีตั้งแต่ 1-2 ชั่วโมง เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติกองแก้ว เส้นทาง กิโลเมตรที่ 33 (ถนนธนะรัชต์-หนองผักชี) หรือที่ต้องเข้าไปพักค้างแรมในป่า เช่น เส้นทางน้ำตกนางรอง-เขาใหญ่ เส้นทางเขาสมอปูน หรือเส้นทางหน่วยฯ ขง.4-น้ำตกวังเหว เป็นต้น โดยสามารถติดต่อขอรายละเอียดและเจ้าหน้าที่นำทางได้ที่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (หมายเหตุ เขาสมอปูน ปิดระหว่างวันที่ 1กค.- 30 กย.ของทุกปี)

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมายตั้งอยู่ในตัวอำเภอพิมาย บริเวณเชิงสะพานท่าสงกรานต์ ก่อนถึงปราสาทหินพิมายเล็กน้อย

พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เป็นที่รวบรวมหลักฐานทางโบราณคดีและจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมอีสานในอดีต โดยเฉพาะ โบราณวัตถุศิลปวัตถุที่ค้นพบในเขตอีสานตอนล่าง แบ่งการจัดแสดงออกเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 อาคารจัดแสดงชั้นบน จัดแสดงเรื่องพัฒนาการของสังคมในดินแดนอีสานตอนล่าง แสดงถึงรากฐานการกำเนิด อารยธรรมซึ่งมีมาจากความเชื่อต่าง ๆ ตลอดจนอิทธิพลวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามามีบทบาทตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 อาคารชั้นล่าง จัดแสดงโบราณวัตถุศิลปะเขมรในอีสานตอนล่าง

ส่วนที่ 3 อาคารโถง จัดแสดงโบราณวัตถุซึ่งเป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรมหินทราย เช่น ทับหลัง เสาประดับกรอบประตู กลิบบนุน บัวยอดปราสาท และปราสาทจำลอง

นอกจากนี้บริเวณรอบอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย ยังได้จัดแสดงโบสถ์และทับหลังที่สวยงามอีกด้วย

ปราสาทพนมวัน

ปราสาทพนมวัน ตั้งอยู่ที่บ้านมะค่า ตำบลโพธิ์ เป็นปราสาทขอมที่น่าชมอีกแห่งหนึ่ง สันนิษฐานว่าเดิมก่อสร้างด้วยอิฐในราวพุทธศตวรรษที่ 15 ต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 จึงได้สร้างอาคารหินซ้อนทับลงไปจากจารึกที่ค้นพบ เรียกปราสาทแห่งนี้ว่า “เทวาศรม” เป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดู ต่อมาจึงได้เปลี่ยนแปลงให้เป็นพุทธสถาน ปัจจุบันแม้จะหักพังไปมาก แต่ยังคงเห็นซากโบราณสถานหลงเหลือเป็นเค้าโครงค่อนข้างชัดเจนเช่น ปรากฏตุ้มของค้ำประธานหลักซึ่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก โดยมีมณฑปอยู่เบื้องหน้าและมีฉนวน (ทางเดิน) เชื่อมต่อระหว่างอาคารทั้งสอง

ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของปรากฏมีอาคารก่อด้วยหินทรายสีแดงเรียกว่า “ปรากฏน้อย” ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปหินขนาดใหญ่ บริเวณโดยรอบปราสาทมีระเบียงคตสร้างด้วยหินทรายและศิลาแลงล้อมเป็นกำแพงอยู่ มีโคปุระ (ประตูทางเข้าเทวสถาน) ก่อสร้างเป็นรูปหอสูงตั้งสี่ทิศ บริเวณรอบนอกปราสาททางด้านทิศตะวันออกห่างจากโบราณสถานเกือบ 300 เมตร มีร่องรอยของคูน้ำและเนินดินเรียกว่า “เนินอรพิม” นอกจากนี้ยังพบศิลาแลงจัดเรียงเป็นแนวคล้ายซากฐานอาคารบนเนินแห่งนี้ด้วย

แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท

แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาทตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านปราสาทใต้ ตำบลธารปราสาท จากตัวเมืองใช้ทางหลวงหมายเลข 2 (นครราชสีมา-ขอนแก่น ถึงกิโลเมตรที่ 44 มีทางแยกซ้ายเข้าไปอีก 1 กิโลเมตร หากเดินทางโดยรถประจำทางจากกรุงเทพฯหรือนครราชสีมา ให้นั่งรถสายที่จะไป ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย หรือ กาฬสินธุ์ ลงรถที่กม.44 แล้วต่อรถจักรยานยนต์รับจ้างจากปากทางเข้าหมู่บ้าน

บ้านปราสาทนับเป็นแหล่งโบราณคดีแห่งที่สองต่อบ้านเชียง ที่ได้จัดทำในลักษณะพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จากหลักฐานที่ค้นพบสันนิษฐานว่า มีชุมชนอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ มีหลักฐานของกลุ่มวัฒนธรรมแบบทวารวดีและแบบเขมรโบราณ ช่วงระหว่าง 1,500-3,000 ปีมาแล้ว หลุมขุดค้นที่ตกแต่งและเปิดให้ชม มีทั้งหมด 3 แห่ง คือ

หลุมขุดค้นที่ 1 มีโครงกระดูกฝังอยู่ในชั้นดินแต่ละสมัย แต่ละยุคมีลักษณะการฝังที่ต่างกัน ไป ยุค 3,000 ปี อยู่ในชั้นดินระดับต่ำสุดลึก 5.5 เมตร โครงกระดูกจะหันหัวไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ยุค 2,500 ปี หันหัวไปทางทิศตะวันออก ยุค 2,000 ปีหันหัวไปทางทิศใต้ แต่คติในการฝังจะคล้ายกันคือจะนำเครื่องประดับ เช่น กำไลเปลือกหอย ลูกปัด แหวนสำริด กำไลสำริด เครื่องประดับศีรษะทำด้วยสำริดและภาชนะของผู้ตายฝังรวมไปด้วยกับผู้ตาย ในช่วงสามระยะแรกนี้เป็นภาชนะดินเผาเคลือบน้ำดินสีแดง แบบลายเชือกทาบ ลักษณะหลักของภาชนะเป็นแบบคอแคบปากบาน แต่บางใบมีทรงสูงเหมือนคนโท บางชิ้นมีลักษณะเป็นทรงกลมสั้น ต่อมาในยุค 1,500ปี นั้นลักษณะภาชนะจะเปลี่ยนเป็นแบบพิมายคำ คือ มีสี่คำ ผิวขจัดมัน เนื้อหยาบบาง

หลุมขุดค้นที่ 2 ในดินชั้นบนพบร่องรอยของศาสนสถานในพุทธศตวรรษที่ 13-16 เรียกกันว่า “คูธารปราสาท” และพบเศียรพระพุทธรูปในสมัยเดียวกัน ศิลปะทวารวดีแบบท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบรูปปั้นดินเผาผู้หญิงครึ่งตัวเอามือกุมท้องลักษณะคล้ายตั้งครรภ์ และชิ้นส่วนลายปูนปั้นประดับปราสาท

หลุมขุดค้นที่ 3 พบโครงกระดูกในชั้นดินที่ 5.5 เมตร เป็นผู้หญิงทั้งหมด เป็นที่น่าสังเกตว่ากระดูกทุกโครงในหลุมนี้ไม่มีศีรษะ และภาชนะนั้นถูกทุบให้แตกก่อนที่จะนำลงไปฝังด้วยกัน นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าเป็นโครงกระดูกของผู้หญิงที่ถูกประหารชีวิตและนำศีรษะไปแก้ประจาน และได้พบส่วนกะโหลกอยู่รวมกันในอีกที่หนึ่ง ซึ่งห่างจากจุดเดิมเพียง 500 เมตร ชาวบ้านปราสาทจะร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลในวันที่ 21 เมษายน ของทุกปี